

del verb *expirar* SPĪRĀRE (o si es vol EXSPIRARE que sovint vol dir el mateix). El folklore tradicional de Mallorca ja ens ho marca, car la rondalla de la *Ventafocs* existeix igual allà, però donant a l'heroïna el nom de *N'Espirafocs*: quasi com dir que *expirar* és igual a ventar;³ com pertot l'allusió al foc de la llar és contínua (tira un grapat de cendra als qui la persegueixen, p. 18). Aquest *expirar* sembla doncs haver significat 'bufar (el foc)' o 'ventar-lo', cosa que ens duria a una base semàntica com la de l'aranès *būa* 'guspira' (en el matís de partícula inflamada que vola), derivat de *būhà* 'bufar', Gers *bubo* «étincelle».⁴

Si no ben bé amb aquest sentit, el verb *expirar* és evident que té un contingut ben popular a Mallorca: «alenar, eczhaler, estirar lo alè», *DFgra.*; «arrojar el aire desde el pulmón hacia fuera», «exhalar buen o mal olor» i en particular 'alenar, respirar': «aquí *expir* s'aire pur des camps». Doncs si *alena* italià, *baléine* francès etc., o sigui 'alè', són postverbals en -a de ANHELARE, el derivat *SPĪRA de SPĪRARE (o si es vol de EXSPIRARE, absolutament homònims en llatí vulgar, i ja en el clàssic, i aquest en la meitat dels casos té el mateix sentit que l'altre) és una creació perfectament versemblant.

Sense negar que vagi barrejar-s'hi la idea de 'bufar, ventar', aquesta altra acc., intransitiva, sembla la que degué ser bàsica i principal. L'aplicació de tals nocions a la de la guspira que salta de les brases o de la fornal és internacional, general: pensem en els usos corresponents dels alemanys *sprühen*, *sprützen*, anglesos *glimmer*, *glimpse* (*I caught glimpse of him* és quasi com cast. *un destello*); ja que Schiller és l'home de la *Götter-Funke*, recordem d'ell els versos del forjador o fargaire «Unter der nervigten Faust / sprützen die Funken des Stahls» (*Spaz.*, 109). Molt bé escrivia ja el 1917 Bertoni, arreglant derivacions de sentit paral·lel: «è chiaro che la scintilla --- il popolo l'abbia specialmente veduta come una parcella di fuoco *spinta* via, schizzata via dal tizzone; così abbiamo --- piem. *spluva*, Alessandria *splivora*, cioè *EXPELLUTA, espulsa; a Campobasso *puzèlla* (*PULSELLA), a Sora *skrizzo* (< *schizzon* con epèntesi di r), a Iripino *scattedda*, che non può disgiungersi da *schiatte*, ecc.» (*ARom.* I, 126).

Ara bé en parlars tan afins al cat. i d'estil tan genuí com el de Mistral, veiem l'aplicació viva del verb *expirar* a la idea de 'brollar, saltar amb fúria', fr. *jaillir*: en la batalla d'Ourriàs amb Vincent, mentre plouen els cops aterradors, els paladins s'insulten iliàdicament: «Tè!, tè! --- / Tasto, moun ome --- Ardit! comto, bastard, / li blaveiròu ounte s'enfounso / la rintradro de mis oungo <'els dits del puny clos'>, / lis oungo de sang viéu qu'espiron de ta car(n)» (trad. «qui jaillissent de ta chair»), i en les cabanes del vaquers: «A la sourniero, / assetà su 'no peïro, e mut coume la niue, / di pouso gounflo aquest tiravo / lou bon la(ch) caud: lou la(ch) 'spiravo / a long raïdu» ('la llet brollava a llargs rajolins'), *Mireio* (v, 37.7; VIII, 19.5).

En un mot, no dubtem ja que el cat. ant. i bal. *espira* són postverbals de (EX)SPIRARE: l'*espira* fou inicial-

ment l'espeterrec de la llar, allò que brolla brusquement de la fogaina o de la fornal. Però i llavors *guspira*? Pensem potser en CONSPĪRARE, verb radicalment igual però amb preverbi diferent. Ni en l'aspecte semàntic ni en el fonètic no podem dir que això sigui una via closa, ni podem veure-hi perspectives gaire encoratjadores: *conspirar* apareix generalment amb el sentit bàsic de 'fer (coses) de comú acord', i en els innumbrables casos romànics de prefix o preverbi CON- la c- inicial es manté com a k-, no passant pas a g-; sempre podríem, és clar, allegar que en una part del llatí vulgar el mot pogué pendre sentit nou (*conspirant cornua* 'bufen, sonen plegats els corns', Virgili, 2d'on 'alenen, s'exhalen' ara les guspires en batre la calda' etc.?) i que perduda consciència de l'anàlisi del mot, fos un ll. vg. *conspirare* o *conspira el que, desconnectat de CON-, sonoritzés la c- inicial, com de vegades passa.

Voldríem, però, trobar almenys indicis de l'existència catalana o romànica de tal verb *gospir*/*conspirar*. Cap n'hi ha en tot cas en les restes vulgars del ll. ni en la prole neo-llatina d'altres dominis romànics. En cat., un poc, però d'allò més escàs: isoladament veig un verb *guspisar* en el *DT*o. des de 1647 (no a l'ordre alfabètic sinó a la E-, p. 286b de l'ed. de 1757, però sense senyal de ser addició: «espurnejar o *guspisar*: scintillo»), però cap lèxic posterior no ho confirma (ni Lacav. etc.), tots porten *guspirejar* evidentment derivat postnominal de *guspira*: ~scriptors i lèxics són unànimes a no admetre més que el verb en -ejar (res en *D*Ag. ni *D*Bal.: en *AlcM* un cas únic de *guspisar* en *N*Oller, recollit evidentment a títol d'excepció curiosa, perquè del mateix *N*Oller se citen força casos de *guspirejar*). En total, doncs, es té la impressió que la variant amb *gu-* no ha tingut mai sinó figura substantiva, res de verb.

Ara bé hi ha tot un grup de sinònims de *guspira* que, altrament, tenen forma més o menys semblant, amb -spi- però amb terminació diferent, i amb una síl·laba inicial de forma vària, que s'afegeix a la -spi-: tot plegat amb fortes aparences expressives, que suggereixen una creació fono-simbòlica. Sobretot en el Ross. té bon arrelament *bespilla*: «les primeres *vespilles* de plata que el sol treu de l'estany», *JSebPons* (*Set Sivelles*, 140); *Grandó*, *Misc. Fabra*, 182; jo també vaig sentir *bospilas* 'espurnes, guspises', i en els dos extrems del domini (Sallagosa 1959, Talteüll 1960); *bespillejar* «étinceler» en el Canigó (intr., gloss. de Jampy, *Lliris*, *flors* ---), verb que potser s'usa molt més al Sud.⁵ Semblen inseparables d'això certes variants del nom de l'ESPITLLERA (indret que espeterrega de valent): *bispillera* a Cotlliure (1959), però d'altra banda jo tinc anotat *guspillera* de pobles de l'Alt Emp. (Biure, Palau-saverdera, 1958); més hi ha, car també veig *guspilla* 'guspira' usat per Mn. Casaponce, rector d'Arles de Tec (*BDLC* III, 145); *AlcM* recull *guspillejar* i *guspilleig* en el Conflent, *guspilla* per 'guspira' a Campmany d'Emp. i al Ross., i amb é: *guspella* a Rabós, punta Nord-est empordanesa.

És que en català mateix trobem alguna variant un